

PŘEDÁVÁNÍ A RŮST VÍRY U SVATÉHO AMBROŽE (2)

VÍRA MÁ RŮST I PO KŘTU

David Vopřada

SVATÝ AMBROŽ (+397) ZASVĚTIL SVOU PASTÝŘSKOU SLUŽBU ÚSILÍ, ABY SE KAŽDÝ ČLOVĚK NA ÚZEMÍ JEHO BISKUPSKÉHO MĚSTA MILÁNA PŘIBLIŽIL NA CESTĚ VÍRY ASPOŇ O KROK BLÍŽE KE KRISTU. V PRVNÍ ČÁSTI ČLÁNKU, JIŽ JSME PŘINESLI V MINULÉM ČÍSLE, JSME SE VĚNOVALI PRVNÍMU ÚSEKU CESTY VÍRY V KRISTU OD JEJÍHO VZNIKU AŽ PO JEJÍ PŘIJETÍ VE KŘTU. V TÉTO DRUHÉ ČÁSTI SE PAK BUDEME VĚNOVAT CESTĚ VÍRY, JEŽ NÁSLEDUJE PO KŘTU A JE URČENA VĚŘÍCÍM KŘEŠŤANŮM, KTEŘÍ JISTĚ NEMOHOU USTRNOUT U SVÉHO DOSAVADNÍHO CHÁPÁNÍ VÍRY, JIŽ PŘIJALI, ALE MAJÍ JI PROHLUBOVAT, SMĚŘOVAT K JEJÍMU ZDOKONALENÍ, ABY NA KONCI SVÉ ŽIVOTNÍ POUTI PŘIJALI OD BOHA ODMĚNU VÍRY, JIŽ V KRÉDU VYZNÁVAJÍ, TOTIŽ „VZKŘÍŠENÍ TĚLA A ŽIVOT VĚČNÝ“.

**ThLic. DAVID
VOPŘADA, Th.D.**

je kněz královéhradecké diecéze. Vyučuje na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Věrný Kristus

Svou víru může člověk svěřit pouze někomu, komu zcela věří, kdo je hodný jeho důvěry. Teologickým základem víry křesťana se pro Ambrože stává věrnost Božího slova, jež se nemění a trvá navěky. Milánský biskup v tomto smyslu vykládá Ž 118 (119),89: *Navěky, Hospodine, trvá tvé slovo, je pevné jako nebesa. Bůh je věrný a v jeho věrnosti má původ každá lidská víra. Chce-li lidská víra být opravdu vírou, musí kontemplovat Boží věrnost a růst ve své schopnosti zůstat věrná věrnému Božím slovu:*

Můžeš vidět, že i v tobě musí trvat to, co trvá a zůstává v nebi. Udrž si proto víru v Boží slovo a uchovej ji ve svém srdci a uchovej ji tak, abys

ji neztratil. Zachovej víru v Boží zákon a o ní rozjímej, aby se dílo, jímž tě Bůh ospravedlňuje, z tvého srdce nevytratilo.²⁸

Živá víra tedy přivádí člověka ke skutečné lidské svobodě a důstojnosti. Kristus, který touží člověku navrátit tuto svobodu a důstojnost, neváhá ponížít se a sám zachovávat příkázání. On sám se stává věrným vůči svým příkázáním, a tedy odhaluje svůj synovský vztah k Otci:²⁹

Hle, Kristus sám miluje svobodu víry. On, který nám daroval svobodu. Zaslouží si, abychom ho milovali, protože na svět přišel právě kvůli tomu, že svět miluje. ... Horoucně toužil po Božích příkázáních jako dobrý služebník, jako ten, kdo Boha zbožně uctívá. ... Proto nám tu nařizuje, abychom milovali Pána svého Boha a milovali ho jemným a důvěrným citem plným touhy.³⁰

Postupná cesta askeze, jejímž cílem je dosažení dokonalé víry, tedy utváří mezi Slovem-Ženichem a Nevěstou-církví či duší zvláštní jednotu. Věrnost věřícího Krista, který je Slovem, jež trvá navěky, nachází odpověď ve věrnosti věřícího křesťana, který vyznává Kristovo božství slovy i svými činy. Cesta víry není nic jiného než zjevení věrnosti Krista, který vchází branou víry do srdce člověka.

Cesta víry

Místem, kde se Kristus sám ukazuje jako věrný, je lidská víra. Zde se rozvíjí křesťanův snoubenecký vztah s Kristem. A zároveň i ti, kdo dosud na cestu víry nevtroučili, mohou pochopit, že tady někde je přítomen Bůh. Vírou je člověk uváděn do synovského vztahu s Otcem, volá zde „*Abba Otče*“, a je to sám Boží Duch, který v nás křičí,³¹ a je přiváděn do života Nejsvětější Trojice. A zde znovu zaznívá důležitost znění Vyznání víry, jež pokřtěný přijal při křtu. Nejedná se totiž jen o nějakou víru, ale jediné o víru církve, tu, která navazuje vztah s Bohem-Trojicí. Pouze taková pravá víra může projít cestou, kterou Kristus pro věřící připravil. V životě křesťana se zjevuje tajemství Boha-Trojice, však v našem srdci volá Duch Boží, Duch Kristův, který křičí k Otci. Místem víry je srdce člověka, který věří v Ježíšovo Boží synovství, člověk se stává místem víry – to, co Bůh koná v srdci člověka, je tajemstvím, v němž se odehrává drama spásy, zde je věřící ospravedlněn mocí Kristova kříže.

Protože toto tajemství je třeba uchovat, Ambrož přirovnává víru k pevné bráně, která je „ochranou pro celý dům“, a davidovské „věži“, jež „bude obranou a bude nádherná, ponese-li nauku Slova“.³² Ambrož se snaží, aby katechumeni pochopili, že víra je víc než pochopení různých nauk, kterým křesťanství vyučuje, ale že se jedná o cosi vzácného, co je třeba chránit velmi usilovně proti každému útoku. Současně je také potřeba tuto víru prohlubovat, nikdy se nezastavit, ale prohlubovat ji tím, že do svého života začneme zapojovat také ostatní ctnosti.³³

Naší branou je víra, a je-li tato brána pevná, představuje ochranu pro celý dům. Touto branou vstupuje Kristus, jak říká také církev v Písni písní: *Hlas mého bratra, tluče na bránu* (Pís 5, 2*). Poslouchej: on tluče. ... Bůh Slovo tluče na tvou bránu, jeho hlava je mokrá noční rosou. ... Chceme tak říci, že je také Kristus v těch, kdo vlastní nebeské brány. Chceš-li pozdvihnout tyto brány své víry, vejde do tebe Král slávy, a s sebou přinese triumf svého utrpení.³⁴

Předmětem naděje, která je „kořenem“ víry, na níž víra staví, je nebe, to je také smyslem a cílem křesťanské pouti. Smyslem tohoto následování ve víře je Kristus, který se snaží vejít do srdce věřícího, aby se věřící mohl stát samotným Nebem, místem, kde přebývá Boží tajemství. Víra je tedy způsobem, jak se věřící sjednocuje s Kristovým tajemstvím, jeho utrpením na kříži, které dochází svého triumfu v srdci člověka, jenž v Krista věří. Tuto tematiku prohloubíme ještě v poslední části článku.

Pohled víry

Víra přináší křesťanovi také novou perspektivu, s níž nahlíží na skutečnost. Smyslem, který jí proto nejspíše přísluší, je zrak a Ambrož hovoří často o „očích víry“. Tento rozměr víry se ovšem rodí ze setkání s Kristovým pohledem – právě Kristův zrak přináší věřícímu spásu a vzbuzuje v člověku víru v Kristovu božskou moc.³⁵ Křesťan, jenž se dává do služby Kristovy, svými očima usilovně hledí na svého Pána a nevidí nic jiného než milovanou osobu, od níž očekává slovo, které je „základem víry“.³⁶

Existuje ještě jiný smysl, smysl Kristův, jímž církev vidí Krista. [...] Ano, Krista lze spatřit jediným okem, neboť jej nelze zahlédnout okem tělesným, nebo protože církev, ačkoli má dvě oči – schopné vidět mravní i mystický smysl – může Krista vidět lépe očima víry.³⁷

Tento obraz zraku, charakteristický pro víru, přivádí ale posluchače ke konkrétní představě, co k víře vede, nebo od ní odvádí. Každá nevěrnost věřícího vůči Božímu slovu, pokaždé když hledí na skutečnost „tělesným okem“, a hledá tedy pozemské věci a hřích, zamlžuje jeho zrak duchovní. V takovém stavu už není ani schopen odhalit Krista, ani číst Písmo duchovně, a konečně ztrácí i eschatologickou odměnu, jež je pro něj na konci připravena, poněvadž jeho zrak je „zapálen ohněm lakomství“ a „onou ranou, jíž je věčná smrt“. Naopak každý čin, který je Slovu věrný a kdy se „z pohledu, který oko nabízí, rodí dobré věci“, se stává pro věřícího „pramenem milosti“, který přináší vykoupení.³⁸

S takovou vírou se v církvi otevírá člověku schopnost porozumět Božímu slovu a zachytit jeho duchovní smysl – takto duchovní zrak objevuje Krista.³⁹ Ambrož je přesvědčen, že slova Písma svatého lze pochopit jen těmto očima víry. Kristus sám totiž „osvětluje mysl“ věřícího, aby „porozuměl logice nebeských přikázání, přirozenosti duše, milosti budoucího života“.⁴⁰ Ostatně toto bylo Ambrožovým úmyslem už na samém počátku křesťanských katechezí, v nichž se snažil neofytům předat logiku či smysl (*ratio*) slavení svátostí.⁴¹ A přivádí-li víra k osvětlení duchovního zraku, pak připomeňme, že jako „osvětlení“ se označoval právě křest, jímž byl křtěnec uveden do víry, jež osvětila jeho mysl, chápání veškeré skutečnosti a umožnila mu vstoupit do tajemství Krista.⁴²

Světlo víry

Kristus se takto projevuje jako Spasitel, jenž nadále duchovně uzdravuje slepé a osvětluje svět svým evangeliem a zrak věřících světlem víry.⁴³ Tento obraz ale Ambrož aplikuje na růst víry: přechod z temnoty ke světlu se neodehrává najednou, nýbrž dochází k němu postupně. Pro Ambrože se také nejedná pouze o osvětlení naší mysli či poznání, ale také způsobu, jak věřící žijí, protože víra je bytostný postoj člověka a dotýká se samotných základů jeho existence. Chce-li jít věřící ke Kristu s pomocí Písma, právě víra mu svítí na cestě za Kristem-Světlem – to je nakonec cesta následování Krista, na níž se učí věrnosti den za dnem a postupně přechází z temnoty ke světlu:

Pojďme tedy za tím světlem! Jako by byla noc, krácejme a sviťme si na cestu. ... Ať ti na cestu září víra, a tou cestou je Boží Písmo! Je to dobrý průvodce, toto Slovo z nebe. Od této lampy si zažehni i ty svou lampu, abys osvětil oko svého vnitřního člověka. ... Chráníš-li Boží chrám svým tělem, jsou-li tvé údy údy Kristovými, pak tvé ctnosti září a nikdo je nemůže zhasit, nezhasíš-li je sám vlastní vinou. Toto světlo – světlo čistého ducha a věrné zbožnosti – ať září v našich slavných svátcích!⁴⁴

Ambrožovo kázání se snaží rozzářit tajemství Krista, slavené v liturgii, také v životě věřících, aby zářilo vředycky, a věřící tak mohl obětovat na oltáři tajemství Krista, které se odehrává v jeho srdci – to, co v našem životě koná Kristus-Světlo, který září v srdci věřícího.⁴⁵

Osvícení jako proces, který přivádí k víře, je také obrazem samotného hlásání evangelia v kázání i katechezi. Podobně jako Jan Křtitel, jenž „hofel a osvětloval srdce každého otevřeným kázáním plným víry“,⁴⁶ se ani milánský biskup nespokojuje s tím, že by katechumenům předal víru a přivedl je ke křtu. Křtem přeče lidský růst ve víře nekončí, a on proto vyvíjí značné úsilí, aby osvětloval srdce věřících svým kázáním a takto je přiváděl k víře stále větší. Nestačí rozsvítit naše srdce jedinkrát, když se zapálila naše velikonocní svíce, je potřeba rozsvěcovat náš život stále více rozmanitými prostředky a rozdmýchávat víru:

A pravou lampou je mi Kristus, o němž promlouvají tyto naše rty [při kázání]. Znovu září v blátě, rozsvěcuje se v hliněné nádobě tento poklad, který uchováváme v nádobách hliněných. ... Tento olej znovu září o církevních slavnostech. ... Hleď, abys měl víru. ... Pokropme olejem našeho ducha, aby naše tělo zářilo! Ať i v tobě září ona lampa, jíž je Boží slovo, a ať září také tato lampa v tvém těle, jímž je tvé oko!⁴⁷

Tady je nakonec místo kázání: takto by mělo fungovat, aby rozsvěcovalo víru. Kristovo světlo musí být přítomné v srdci věřícího, aby hleděl očima víry a jednal z víry, a tak zářil Kristovou přítomností ve svém životě: *Tak ať vaše světlo svítí lidem, aby viděli vaše dobré skutky a velebili vašeho Otce v nebesích* (Mt 5,16).

Víra jako každodenní mučednictví

Jak již zaznělo, Kristus je přítomen v srdci věřícího. Křesťan tak dílo Božího vykoupení uskutečňuje ve vlastním životě, neboť díky víře je s Kristem na kříž přibit i život samotného křesťana:

Existuje duchovní hřeb, který je schopen přibít na břevno Pánova kříže i naše těla. ... Jedná se o hřeby jisté svaté touhy: ne-li přímo o hřeby dokonalé víry, pak alespoň o hřeby víry, která touží růst.⁴⁸

O jakých „duchovních hřebech“ tu Ambrož hovoří? Cesta víry, která nechává za sebou časné a nízké věci a směřuje k dokonalosti, sjednocuje křesťana s Kristem právě v okamžiku duchovních bojů a pokušení. Člověk totiž ve víře neroste v poklidných dobách, ale právě ve chvílích těžkých a plných pokušení, tehdy člověk postupuje na cestě dokonalosti dál a je Kristu nablízku více než kdykoli jindy, byť mu to tak naprosto nemusí připadat. Tady najednou získává obrovský význam lidské tělo, protože právě ve svém těle křesťan naplňuje Boží vůli a ve svém těle se sjednocuje s Kristovou smrtí.

Tajemství spásy se neukáže až na konci časů, ale je možné ho zahlédnout již v přítomném okamžiku docela realisticky:

Takovými hřeby je přibit ten, kdo skrze Krista umírá spolu s ním, aby vstal s Kristem. Těmito hřeby je přibit ten, kdo nese na svém těle vůli zemřít s Pánem. Těmito hřeby je přibit ten, komu se dostalo cti, že mu Ježíš říká: „*Polož mě jako pečeť na své srdce, neboť silná jako smrt je láska, nezlomná jako podsvětí je vášně*“ (Pís 8, 6). Vtiskni tedy na svou hruď a do svého srdce pečeť Ukřižovaného. ... Nepohrdej proto nezlomností hřebů, neboť se jedná o nezlom-

nost lásky, ani se neděs pevných hřebů, neboť silná jako smrt je také láska.⁴⁹

Duchovní boj, úsilí opustit hřích a překonat pokušení, tedy u Ambrože získává podobnou roli jako křest, neboť prostřednictvím askeze křesťan umírá s Kristem a je přibit na kříž, aby uskutečnil plán spásy. Obraz hřebů pak nezve pouze k umrtvování sebe sama a neodkazuje pouze na duchovní smrt s Kristem ve křtu, ale také oživení, tj. účast na životě Kristově, a tedy mystické spojení s ním.⁵⁰ Už sám fakt, že se křesťan snaží bojovat proti vlastní tendenci lnout k pozemským věcem, je zjevením moci Krista, který je s námi úzce spojen.

Umírat den co den hříchu, křížovat vlastní vášně na Kristův kříž s vírou, že spojení s Kristem ve smrti s ním také vstaneme – to je pro Ambrože ideál křesťanského života.⁵¹ Bez víry, bez tohoto postoje člověka, který má bázeň před Bohem, však takový životní styl nemá smysl. Podle milánského biskupa je ideálem křesťana každodenní mučednictví: „Kolik je každý den skrytých mučedníků Kristových a vyznavačů Pána Ježíše!“⁵² Takové mučednictví je skutečně běžný stav křesťanského života, neodiskutovatelná součást víry. Křesťan, který vyznává víru v Krista nejen ústy, ale také tím, co koná, křesťan, který se snaží o vzrůst vlastní víry, se stává mučedníkem, tj. svědkem Kristovým:

Každý den jsi volán, abys byl Kristovým svědkem. Byl jsi pokoušen duchem nečistoty, ale bázeň před budoucím soudem Kristovým ti nedovolila porušit čistotu svého ducha a těla? Jsi mučedníkem Kristovým. ... Kdo je spolehlivějším svědkem než ten, kdo vyznává svou víru ve vtělení Pána Ježíše a věrně zachovává předpisy evangelia? Skutečně, ten, kdo naslouchá, a nekoná, ten Krista zapírá, i když jej vyznává slovy, zapírá jej činy.⁵³

Znovu se tak podtrhuje, že vnější vyznání víry tedy nemůže být odtrženo od vnějšího výrazu víry ve skutcích a od víry, kterou křesťan nosí ve svém srdci.

Eschatologická odměna

Byť víra křesťana přivádí do nebeské vlasti, už sama tato víra je pravou vlastí, v níž věřící žije:

Neexistuje skutečnější vlast než víra, která vzdálené přivedla blízko, integrovala

cizince a tuláky, a to s právem města, které je na výsostech.⁵⁴

Křesťan, občan oné vlasti, se těší „privilegiu víry a spravedlnosti“, aby mohl na konci života „žádat o vlastní odměnu u velkého Boha“.⁵⁵ Ambrož uvádí mnoho příkladů této odměny víry. Vzpomeňme tu např. Pavlův obraz atleta, který běží o závod s nadějí na odměnu. Podobně voják, který si nakonec vyžádá od císaře odměnu, protože prošel cestou, kterou mu velitel přepsal. Podobně i Ambrož čeká „pokrm svého Pána“ a žádá, co mu bylo slíbeno tím, kdo jej k cestě víry pozval.⁵⁶

Víra věřícího v Boží věrnost nepřináší pouze „plod odměny“. Věrnost Boží ale nekončí ve chvíli, kdy je mu člověk nevěrný. Byť nezůstáváme věrní, přesto jsme přiváděni k nebeským skutečnostem. Věřit v Boží odměnu znamená odmítat věřit v odměnu pozemskou, a to s sebou nese také změnu životního stylu, který zkrátka s nízkými a hříšnými věcmi už nechce nic mít:

Zvykem Pána Boha je dodržet přísliby, které dal svým svatým, odhlížet od našich nespravedlností, ale nikdy od svých příslibů.⁵⁷

Nevěrnost věřícího tak paradoxně odhaluje Boží věrnost. Bůh zkrátka není spravedlivý pouze s ohledem na lidské spravedlivé skutky, ale je vždycky věrný svým zaslíbením. Ten, kdo věří v Pána, není souzen, ale díky své víře obdrží odpuštění, ačkoli jeho skutky mohou Boha urážet.⁵⁸ Věřící, který smáčí slzami Pánovy nohy, kupuje za minci své víry svou duši a své tělo, říká Ambrož. Jako příklad Boží věrnosti pak uvádí proroky Eliáš a Elizea:

Eliáš a Elizeus překročili Jordán, a za horoucí lásku jim byla udělena odměna. Oni museli před proudy Jordánu nejprve překonat proudy svých vášní. ... Bůh je vždy po boku svých spravedlivých, a když umdlévají, podpírá je, aby překročili s odvahou a bez váhání a nenechali se zneklidnit nejistou vírou.⁵⁹

Věrná přítomnost Kristova u jeho věřících nám ale klade před oči eucharistii: Kristova přítomnost je „skutečná“ a křesťanu pomáhá na všednodenní cestě víry, která vyžaduje i každodenní odpuštění hříchů.⁶⁰ Právě víra v Krista Boha, který má moc odpustit hříchy, je

foto: David Vopřada

pro vzkříšení na posledním soudu a pro odměnu života věčného zásadní:

Skutečně, ti, kdo povstávají na soudu, mají naději na odpuštění, protože měli víru. Nejsou bezbožní. Mohou být hříšníci, ale mají víru, a ač se třeba nevyhnuli vině, mohou díky víře věřit. „Kdo v něho věří, není souzen“ (Jan 3, 18). Soudu nad těmi, kdo věří, jsou tedy lehké.⁶¹

Pouze pravá víra církve, která věří v Kristovu božskou moc, může zjevit Boží věrnost a přinést křesťanu spásu a její plody. To neznamená, že by skutky nic nevážily, neboť snaha o růst ve ctnostech a naplnění Božího slova přísluší pravé víře, jež nezůstává povrchní, avšak září ve všech nejskrytějších úmyslech člověka a jeho činů. Ambrož dokonce zachycuje své vlastní svědomí trýzněné nevěrností a hříchem, které nachází naději ve víře, že Pán se zjeví jako věrný a milosrdný:

Občas se také třesu strachem, že mě Pán zapře, že mě vyloučí ven, že mě vyžene ze sboru biskupů, protože mě shledal nehodným. I když mnou otřásá obava před tělesným utrpením, skutečně se třesu mnohem více před soudem, který mě očekává. I když mi řekne: „Malověrný, proč jsi pochyboval?“ (Mt 14, 31), přesto mě podepře svou pravici a můj zmatek v tomto světě nalezne jistotu v pevnosti ducha, naplněné důvěrou.⁶²

Srdce věřícího – a Ambrožovo – je v rukou Božích a „jeho duše nepřijde do věčného zavržení, nikdo je nemůže vytrhnout z rukou všemohoucího Otce nebo jeho Syna“, neboť Bůh, který upevnil nebe, je nepustí. To je víra mučedníků, to je víra věřících, kteří mají dědictví, které nepomine, které pochází od Boha, jehož slovo trvá navěky.

Závěr

Tato drobná patristická sonda o bohatém významu víry u milánského biskupa Ambrože může inspirovat i naše současné vnímání toho, co znamená předávání víry, kázání a katecheze, jež mají vzrůst víry podpořit. Navzdory rozdílným životním a kulturním podmínkám se v tom hlavní cesta víry člověka 4. a 21. století v jedné věci neliší: člověk má nalézt Boha a sám sebe na cestě, která vede od prvních krůčků víry v existenci jediného Boha a božství Kristova postupně až k eschatologickému naplnění, jež víra nachází v nebi. Jedná se o proces, který nezahrnuje pouze intelektuální složku, nýbrž požaduje po věřícím celistvou odpověď, jež se dotýká bytostných základů lidské existence. Skutečná víra přivádí člověka k touze být věrný Božímu slovu, a tak se připojit ke Kristu. Taková víra ale nachází svůj pramen ve věrnosti Boha, jak ji pozorujeme ve vztahu Otce, Syna a Ducha svatého: Bůh zůstává věrný a jeho slovo trvá navěky. Křesťan se o této věrnosti může krok za krokem přesvědčovat, otevírat se Božímu působení a postupně ukazovat vlastní víru-věrnost--důvěru. Věrnost věřícího ale nepodmiňuje Kristovu věrnost – ta zůstává stálá i vůči tomu, kdo navzdory

svým nevěrnostem přesto doufá v Pánovu věrnost a v odměnu v nebi. Víra dává smysl veškerému jeho jednání a všem ostatním ctnostem, neboť právě ve víře se odhaluje tajemství kříže. Kazatelé i katechety může tato perspektiva povzbudit nejméně ve dvou oblastech: a) u víry se jedná o pozvolný proces, který respektuje lidskou svobodu – každý, jakkoli malý krok ve víře je důležitý a otevírá člověka důvěře vůči Bohu; b) přivádění k víře nekončí „uváděním do křesťanského života“, ale má svůj cíl v nebi, kam má věřící dospět.

Poznámky:

- 28 *Expositio psalmi cxviii* II 3.
- 29 Srov. BRASCHI, F. *La fede negli scritti di Ambrogio di Milano. DSBP* 22 (1999), s. 260n.
- 30 *Exp. ps. cxviii* V 46.
- 31 Tamtéž XIX 8.
- 32 Srov. tamtéž IV 5; připomeňme, že podobný příměr uvádí i *motu proprio BENEDIKTA XVI. Porta fidei*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, čl. 1.
- 33 *De Isaac et anima* 5, 38–53; COLISH, M. L. *Ambrose's Patriarchs. Ethics for the Common Man*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2005, s. 82n.
- 34 *Exp. ps. cxviii* XII 14.
- 35 Tamtéž X 24.
- 36 Srov. Ž 122 (123), 2; *exp. ps. cxviii* VII 4; XVI 17; XX 56.
- 37 *Exp. ps. cxviii* XI 7.
- 38 Tamtéž XI 31; XVI 6n. 17.
- 39 Srov. např. *de Cain et Abel* I 8, 29–32; *de Iacob et vita beata* II 3, 12; *exp. ps. cxviii* X 22–29.
- 40 *Exp. ps. cxviii* V 31.
- 41 Srov. *de mysteriis* 1, 1.
- 42 Srov. RAHNER, H. *Griechische Mythen in christlicher Deutung*. 3. vyd. Basel: Herder, 1994, s. 74–88.
- 43 Toto pojetí nacházíme již v *1 Clem.* 59, 2 na konci 1. stol.; dále např. JUST. *dial.* 122; TERT. *Apol.* 21; ORIG. *in Lc. hom.* 4.
- 44 *Exp. ps. cxviii* XIV 11.
- 45 Tamtéž prol. 2; XIX 30.
- 46 Srov. tamtéž XIV 9.
- 47 Tamtéž XIV 7.
- 48 Tamtéž XV 37n.
- 49 Tamtéž XV 39.
- 50 Srov. OTTEN, R.T. *Caritas and the Ascent Motif in the Exegetical Works of St. Ambrose. Studia Patristica* VIII (1966), s. 447n.
- 51 *Exp. ps. cxviii* XII 43.
- 52 Tamtéž XX 48.
- 53 Tamtéž XX 47.
- 54 Tamtéž XVII 2.
- 55 Tamtéž III 3.
- 56 Srov. tamtéž III 2–4; V 2; VII 3n.
- 57 Tamtéž VII 3.
- 58 Tamtéž XXII 26.
- 59 Tamtéž XXI 16.
- 60 Srov. VOPŘADA, D. *Eucharistie u Ambrože Milánského*. In PIGULA, J.; OBYŠEVSKÁ, A. (eds.) *Eucharistia. Štúdie z patristiky*. Košice: Equilibria, 2011, s. 37–48.
- 61 *Exp. ps. cxviii* V 45.
- 62 Tamtéž XXI 9.

Summary: **The Transmission and Growth of Faith according Saint Ambrose**

The article pursues the reflection of faith of St Ambrose at its different levels. This reflection is inspiring for the contemporary catechetical practice and preaching. The first part of this article is focused to the initial stages of faith from its beginnings to the sacrament of baptism. This tiny patristic probe about the rich significance of belief in the work of Bishop Ambrose of Milan can inspire our current perception of what it means transmission of the christian faith, preaching and catechesis, designed to encourage growth in faith. This second part of the article on the theme „The faith should grow even after baptism“.